

Надія ЛЕВКОВИЧ

НАРОДНА МЕТЕОРОЛОГІЯ БОЙКІВ: МАГІЧНІ ОБРЯДОДІЇ ВПЛИВУ НА АТМОСФЕРНІ ЯВИЩА

У статті досліджено особливості традиційних метеорологічних уявлень українських горян, зокрема бойків; проаналізовано народні засоби попередження несприятливих атмосферних явищ та власне ритуально-магічні дії впливу на них.

Ключові слова: народні знання, народна метеорологія, бойки, магічно-ритуальні дії.

© Н. ЛЕВКОВИЧ, 2012

На сучасному етапі духовного відродження та розвитку українського етносу важливе значення набуває всебічне дослідження народної культури, позаяк відновлення та збереження українських традицій є однією з основних складових національної ідеї. Невід'ємною частиною духовної культури людства є історично притаманні йому традиційні народні знання як результат багатовікового процесу культурної адаптації людини. Метеорологічні знання українців сформувалися внаслідок тривалого спостереження за природними явищами в певному екологічному середовищі. Особливості бачення світу при відсутності інструментальних методів прогнозування погоди і складність розвитку атмосферних процесів відбулися на всьому масиві традиційних метеорологічних уявлень.

Народна метеорологія — складний комплекс, в якому поєднані позитивні емпіричні знання та ірраціональні засоби впливу на погоду. Інтерес до цієї ділянки народної культури закономірний і зрозумілий. Він викликаний прикладним аспектом народної метеорології, можливостями використання її багатовікового досвіду. Саме тому наукова метеорологія завжди збагачувалася за рахунок народної. Дослідження традиційних знань в області метеорології на сучасному етапі становить інтерес як для етнології, позаяк розширяє обізнаність з духовною культурою етносу, із значенням погодних прикмет у господарському і навіть особистому житті людей, так і для різних галузей природознавства завдяки їх науково-практичній цінності.

До вивчення народної метеорології зверталися українські етнографи та фольклористи Василь Кравченко, Ганна Скрипник, Оксана Федорів, Микола Дмитренко, Василь Скуратівський та ін. Своєрідним підсумком наукових пошуків українських та білоруських учених стала історико-етнографічна монографія «Общественный, семейный быт и духовная культура населения Полесья» (Мінськ, 1987), яка містить короткий характеристику народних метеорологічних знань поліщуків. Зі сучасних українських дослідників, які займаються цією проблематикою, можна назвати Олександра Васяновича. Про народну метеорологію українців Карпат, зокрема й бойків, написано, на превеликий жаль, зовсім мало. Шкода, бо регіональні дослідження дають багатий фактичний матеріал про етнокультурну багатоваріантність та, водночас, цілісність культури українського народу, типологічні особливості її матеріальної та духовної складової. Руїнація ж регіональних чи локальних етнокультурних особливостей веде до уніфікації культури.

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити особливості традиційних метеорологічних уявлень на теренах Бойківщини. Для досягнення цієї мети проаналізуємо народні засоби попередження несприятливих атмосферних явищ та власне ритуально-магічні дії впливу на них.

Передусім зазначимо ті загальні магичні превентивні засоби, які використовували мешканці Бойківщини для забезпечення від шкідливого впливу різноманітних атмосферних явищ (адже, як вірили бойки, та чи інша погода може навіть впливати на стан домашнього господарства: «Якщо на Святий вечір похмура погода — будуть корови давати багато молока, а якщо на небі зоряно — будуть кури нести багато яєць» [7, арк. 15]). Допоможуть у цьому сучасні польові матеріали: «Маленьким дітям давали сливку з поминального колива, 'би грому не боялися» [6, арк. 11]; «Солому давали худобі по Ріству. Дехто ту солому шановав і виносив по всіх святах на під, щоби грім не брав хати, град, буря» [8, арк. 2]; «Солому на Стефана палили в саду, аби родило, і пхаєся під остріча — від грому» [8, арк. 3]; «Майили ліщинов, бо у ліску грім не б'є» [6, арк. 3]; «'Би грім не вдарив, коло хати верба посаджена» [4, арк. 10]; «[Як] люди ся як розбігають від церкви на Великдень, так 'би буря ся розходила» [4, арк. 15]; «Як сонце зайде, то прати не мож пранником — оби бурі, громи не били» [7, арк. 11]; «Після Тройці на третій день йшли границями понад ліси і обходили поля — царину, щоби оберегти ниву від грому, всякої недуги: ходили все після обіда, діти-підлітки сповіщали свою постріш дзвінком з церкви» [3, арк. 4]; «На святу неділю колось ходили по границі, жиби грому не було, 'би не збивало: «Заваруй, Богійку, нашу царину!» [3, арк. 9]; «'Би град не бив, обходили царину по границях, на дев'ятий четвер воду святили по кирницях» [3, арк. 16]; «На Стрітення святять сіль і воду, свічки. Тоти свічки... обходили хати, сад — 'би не мерз» [1, арк. 6].

До народних засобів попередження несприятливих явищ погоди належить і дотримання табу на виконання будь-якої роботи в певні періоди народного календаря: «Оби град не падав: двийть днів по Величцінни і Зелених святах не мож іти прати, бо буде йти вже буря» [5, арк. 7]; «В п'ятницю на русалю я пішов поле прочищати. Скосив я тото всьо, якраз сфайкував, і як дощ вдарив, — і я не забрав нич. Тото

сіно зогнило, і я від того часу на русалку не роблю нич» [4, арк. 4]; «Як на Юря робиш, то велика буря то всьо зношує» [4, арк. 5]; «Є градовий динь заказаний, що челядь не копле на грядях, аби град на зимлю не падав» [4, арк. 9]; «Робили на Маковія сіно. Як лиш жона злізла з копиці, грім нараз вдарив в копицю і спалив» [4, арк. 12]; «По пуцанню (коли починається піст. — Н. Л.) не мож тиждень у ріці прати, бо бурі будуть бити» [4, арк. 13]; «На русавну п'ятницю хіба в хижі мож приділати: як копати, то сут бурі» [4, арк. 15]; «У вівторок після Зелених свят не роблять, а коло кирниці святять воду, аби [у випадку посухи] йшов дощ у селі» [3, арк. 10]. Аналогічні заборони були на теренах Польщі, у Польщі, на Балканах [32, с. 114].

Важлива роль у способі попередження негативних атмосферних явищ належить «різдвяному» періоду народного календаря бойків, коли на Святу вечерю запрошували бурю, град [22, с. 288] з метою запобігання, відвернення небажаних наслідків від запрошуваних персонажів у майбутньому.

Згідно з народними світоглядними уявленнями слов'ян, причиною грому, граду та дощу є покарання за гріхи і недотримання встановленого порядку [32, с. 114], у бойків, зокрема, за порушення межі («як пригримит, то на межі не мож сидіти» [8, арк. 4]!) — особливо «невиведеною» жінкою, бо така жінка вважалася «нечистою»: «Град паде, як неуведена ходит — то не дай Бог, 'би така йшла за межу» [5, арк. 11]; «Не вільно було невиведеній через межу перейти — то на ню громи ласували» [7, арк. 10]. У цьому контексті складним було становище покриток, оскільки священики відмовлялись давати їм «вивід», і тому, за народними уявленнями, вони довіку залишались «нечистими» [20, с. 690], а, отже, могли спричинити негативні погодні умови.

Здатністю впливати на природні стихії, насилати бурю, грозу, тривалі дощі, град, великі морози, посухи, неврожаї українські горяни наділяли «нечистих» померлих. Представники міфологічної школи вважали навіть, що під іменем «упиря» наші предки розуміли демона грози, який ссе хмари і впивається дощовою вологою, що в народному світогляді ототожнювалася з кров'ю живих [10, с. 4]. Уявлення про те, що «нечисті» покійники, поховані на кладовищі, тобто в «чистому» місці, можуть накликати посуху, неврожаї, епідемії, стихійні лиха широко розповсюджені

не лише у слов'ян, але й серед інших народів [13, с. 398]. Та навіть сам акт здійснення самогубства настільки суперечив законам природи, що спричиняв підняття сильного вітру, який вивертає дерева, знищує сади тощо [28, с. 21]. Бойки Долинського району Івано-Франківської області вважали: якщо такий вітер вирве дерево з коренем на полі, то господар цього поля неодмінно має померти [26, с. 10]. Поховання на цвинтарі «нечистого» покійника, особливо повішеника, могло спричинити град: *«І чоловік як ся зависит, то тогди б'де буря бити»* [4, арк. 13].

У давніх слов'ян було поширене уявлення про безпосередній зв'язок підземних і небесних вод [35, с. 159]. Через те, що земля, осквернена «нечистим» тілом, ставала неродючою, то, відповідно, це впливало на небесні води, тобто дощі й, у результаті, призводило до посухи. З давніх-давен різні народи мали свої рецепти, як відновити порушену рівновагу: серби для того, щоб викликати дощ, топили тварин живцем або ж виливали їхню кров у річку [41, с. 244]; в давній Мексиці під час посухи ацтеки приносили дітей в жертву богу дощу [30, с. 16]. Подібні магичні дії були й у бойків: *«Жона вагітна має ся купати в прорубі, то дощ піде. Але казали, що її дитина на воді має погинути, не доживе свого віку, втопиться»* [4, арк. 18]. Проте первісно найхарактернішим для бойківської традиції було руйнування могили «нечистого» покійника, поливання його тіла водою або ж перенесення на місце загибелі [15, с. 316]. Ще й сьогодні здійснюють такі дії, але у трансформованому вигляді: могилу «ходячого» поливають водою, хрест з його могили кидають у річку — все це символічно замінює перенесення трупа на місце трагічної смерті. Такі дії виконували не лише бойки, а й інші етнографічні групи українського народу, зокрема й поліщуки [13, с. 400]. На Поліссі для викликання дощу діяв обряд «борони», який проводила влітку група жінок. Вони одночасно виконували календарні пісні, які відносилися до різних свят і періодів, унаслідок чого створювався звуковий хаос — так званий какофонічний ефект [33, с. 11]. Деякі дослідники поливання могили вважають своєрідною жертвою, зробленою для душі померлого, щоб «їй було чим напитися і щоби рік був плідним» [18, с. 60]. Окрім посухи, з вішальниками пов'язували сильні вітри та бурі, особливо, якщо вони виникли зненацька. Інколи саме з бурею пов'язували кидання гілок на могили вішальників [11, с. 90].

До «нечистих» покійників народна уява відносила і тих, які «пережили» свій вік. Вони також впливали на погодні умови. У цьому контексті згадаємо ритуал «проводів на той світ» старих людей, який більш-менш цілісно зберігся в українців, як звичай «садовити на саночки». Зазначену проблему докладно дослідила Наталія Велецька. Дослідниця «проводи на той світ» трактує як відправлення представників старшого покоління до праотців, на справжню прабатьківщину для забезпечення від неврожаю, засухи [14, с. 79].

Магічними властивостями наділялися речі, які мали хоча б якесь відношення до «нечистого» покійника. Таким чарівним засобом ставала мотузка, з допомогою якого вішальник здійснював акт самогубства. На Поліссі цю мотузку спалювали, щоб не було граду [9, с. 340]. Південні слов'яни розганяли нею хмари, а у випадку засухи кидали у воду [34, с. 378]. Фактично мотузка семіотично прирівнювалася до «нечистого» покійника, чорта загалом.

Бойки вважали, що град є своєрідним покаранням за народження та умертвлення позашлюбної дитини — цілий рік він буде бити вздовж тієї дороги, по якій жінка несла вбиту нею дитину: *«Говорили, що тото вишкребтали то зишля і верли де, а тогди град ізбиват, бурі страшні, бо то земля запаскуджена такими дїтьми»* [4, арк. 9]; *«Як десь якась верже (викине нехрещену дитину. — Н. Л.), то їй тиждень після Великодня не полочеса у ріці і коли сонце спочиват, оби бурі не були»* [4, арк. 15]. Саме тому, згідно з карпатськими світоглядними уявленнями, град у хмарах січе страчені діти [4, арк. 18]. Аналогічні повір'я побутували серед поліщуків [32, с. 114]. Як не дивно, але душі немовлят так само, як і душі дорослих передчасно померлих покійників, є дуже шкідливими та небезпечними. Особливо цікавим є широко розповсюджене звинувачення у демонізмі душ немовлят чи недоношених дітей, що також могли провокувати порушення кліматичної рівноваги, яке так суперечить нашим уявленням, що виробилися під впливом християнства [41, с. 679].

Показово, що на тлі всіх «нечистих» покійників вирізняються ті, які померли від грому. Така смерть вважалася «святою» [31, с. 46] (*«Мого тата грім убив, але за то Бог простит татови всі гріхи»* [4, арк. 9]). У кого вдарив грім, той вважався святим, щасливим, божим обранцем. У Карпатах у місцях смерті від грому складали жертви; ці місця вважали «чистими»: *«Де*

грим вдарит, в який пляц, то вже то місце буде чисте» [3, арк. 13]. І хоча загалом грому українські горяни дуже боялися, бо «як громи сильні б'ють, то ціле пекло виступає з-під землі» [3, арк. 14], та все ж відзначали і сприятливий його вплив. Саме тому у народній практиці були поширені ірраціональні прикмети, пов'язані зі спостереженнями за першим громом: на Великдень, як тільки загриміло, то бойки відразу випускали худобу на пашу, вважаючи, що тоді вона даватиме більше молока [19, с. 45]; «Як перший раз гримит, то качаються по землі, шоби вмлі добре гриби збирати» [3, арк. 27].

Виключно в карпатській зоні побутують уявлення про те, що на атмосферні явища впливає відьма-«босурканя». Її приписують здатність викликати град, пожежу, дощ, вітер. Тому, коли падає дощ, то бойки кажуть, що «босорканя гади б'є» [36, с. 242], а коли дощу немає, то ті змії «по чаруванню відьм гризуться між собою, від чого і сохне небо та земля» [23, с. 2]. Лише палиця, якою їх розірвали, може зібрати грозові хмари і сприяти дощу. Це одним засобом, з допомогою якого ця чарівниця могла спричинити посуху, є два пера, які вона підв'язує півню під ліве крило [40, с. 393]. Описи судів над відьмами, які спричиняли різноманітні лиха, зокрема посуху, лягли в основу праці Володимира Гнатюка «Купане й палене відьм у Галичині» [16]. Народні уявлення про те, що відьма може стримувати дощ, зумовили появу вірувань у те, що коли вона помирає, то під час похорону бувають сильні повені [8, арк. 5].

Дослідник Ігор Чеховський вважав політ на гору актом відбирання «молока-дощу» в небесних корів, тому що літаючі засоби чаклунки (кочерга, лопата для хліба) є водночас засобами захисту від дощу [38, с. 130]. Це однією ознакою відьми є її важка смерть. Вважалося, що вона не зможе померти, поки не передасть свого знання. На Бойківщині для того, щоб полегшити «босуркані» агонію, «розмітували кізлиння» [2, арк. 3]. Зауважимо, що такі ж дії виконували для викликання дощу під час посухи [3, арк. 24]. Мотив викрадення чаклунками молока в корів первісно міг стосуватися дощової магії, символізувати чаклунські дії з викликання посухи. Лише в пізніший час, коли поширюється скотарство, він набув буквального трактування. Саме тут вважаємо доречним навести приклад, який підтверджує таке припущення. На Слов'янщині відьма для того, щоб ві-

дібрати молоко, просвердлює в стовпі в стіні дірочку, а коли їй потрібне молоко, то виймає затичку і воно тече з дірки. Однак про це не повинен знати господар корови [25, с. 118]. Фактично аналогічні дії здійснюють під час посухи, про що яскраво свідчить польовий матеріал з Бойківщини: «Піду до когось та вкраду то цурря (старий одяг. — Н. Л.), шо затикають цівку (отвір у печі, через який дим виходив у сіни. — Н. Л.) в печи, але так, оби не виділи. Піду в ріку намочу і потім верну» [4, арк. 13].

Народні уявлення часто не розмежовують магичні прийоми зупинки чи протидії граду і способи припинення дощу, грози, бурі, морозу, негоди загалом. Це цілком природно, адже у негоду могли використовуватися деякі універсальні магичні засоби і способи, які відвертали, за народними уявленнями, стихійну біду. Та все ж народна пам'ять бойків ще зберегла різницю між, наприклад, способами знешкодження морозу та відвернення граду, грози: «Личили, котрі люде лисаві були, до 12, і пук мороз» [4, арк. 8]; «40 лисих рахували, і мороз перепукнеся» [4, арк. 15]. А при появі градової хмари горяни намагалися відігнати її різними магичними способами: перекушували три перші градинки (зазвичай це робили наймолодші діти в сім'ї); викидали на подвір'я лопату, кочергу, сокиру, освячені вербові гілочки, сніп, шкаралупу з великодніх яєць; дзвонили в дзвони; запалювали стрітенську свічку; жінки, роздягнувшись догола, оббігали хату кругом, щоб налякати бурю [4, арк. 8, 23; 5, арк. 4, 5, 12; 8, арк. 2].

Особливим колоритом відзначається комплекс ритуальних дій, спрямованих на викликання дощу. Прикметно, що виконавцями таких магичних дій були соціально неповноцінні (=ритуально чисті) члени громади, до яких відносили удовиць, дітей, старих дів: «[Коли довго не було дощу] з кладбища наколінки хрест перенести в чужий хітарь і там мочити і сокотити (стеретти. — Н. Л.) — май старша дівка таке робила, що вже знала, шо заміж не вийде» [4, арк. 18]; «Сіяли мак самосійний по 9 кирницьох дітки малі» [5, арк. 9]; «Аби пішов дощ, 9 жін-вдів метали в студню самосій» [3, арк. 17].

Важливим магичним засобом відвернення бурі, дощу була скатертина, рушник. Наприклад, на теренах Полісся розповсюджене виготовлення одногоденного полотна, яке ткали в певні критичні моменти життя, зокрема, й під час посухи. До того ж, сам

процес його виготовлення був глибоко символічний, табуований часом, кількістю та ритуальною чистотою учасниць [12, с. 18]. Крім того, поліщуки вірили, що захистить домівку від грози, пожежі та іншої біди скатертина, посвячена на Великдень [24, с. 548]. В Українських Карпатах побували подібні уявлення: «Я маю вобрис, що сама його ткала. На Купала і на Петра свячу його. Коли мають бути бури, то я обрусом махаю і кажу, шоби тучи ся розійшли» [3, арк. 11]; «Як довго дощу не було, то зносили дивитись обрусів, тих, що паску святили, і прали в полунне» [3, арк. 14].

Однією з головних універсальних семіотичних позицій, на якій ґрунтуються численні охоронні ритуали, є просторова опозиція внутрішній—зовнішній, основний символічний зміст якої — виділення внутрішнього замкнутого простору, що гарантує захист від небезпеки зовнішнього світу. Як приклад, можна назвати обряди викликання дощу в тих випадках, якщо вони включали ритуальні обходи навколо подвір'я, села зі сакральними предметами — іконами, корогвами: «З павізами ходили довкола хати від грому» [4, арк. 15]. У таких обрядах актуалізується ідея виділення «свого» простору, замикання, відновлення межі між «своїм» і «чужим».

Проте найефективніше відвертати (навертати) хмари, дощі та бурю могли лише спеціальні «непрости» — особи, для яких це заняття було своєрідною професією. В українців Карпат на позначення цього персонажа найчастіше вживають евфемізми — «той, що бурі відвертає», «той, що хмари розганяє», «той, що дощ запирає». Володіючи надзвичайними здібностями, він рятував посіви на полях, щоб їх не знищила природна стихія (град, дощ, посуха), селян — від неврожаю, а відтак і від голоду. Вірування в захисника селянських нив від негоди, стихії поширені також у південнослов'янському мовно-культурному просторі [37, с. 92]. Походження таких людей простежується через зв'язок «хмарника» зі змією: коли «змія їсть жабу, то взяти два прутки-єднолітки ліскові і вже тими прутками мож бурі розганяти» [5, арк. 15]. «Градівником» можна стати, вкравши в діда палицю, з допомогою якої запалюють свічки в церкві [17, с. 234]. Цікаве повір'я зафіксоване в с. Гребенів Сколівського району Львівської області: зупинити хмару, дощ можна навіть тим предметом, на якому помирав «хмарник» [1, арк. 7].

Уміння відвертати чи навертати бурю було досить небезпечним заняттям для самого «градобурника», тому що «могло би чоловіка взяти і понести; у вітру [перебувають] тоті біси, що літають» [4, арк. 12]. З цієї інформації можна зрозуміти, що бурю і град бойки уявляли собі, як якогось злого духа. Південні слов'яни вірили, що у хмарах перебувають душі живих людей [41, с. 656]. Бойківський матеріал свідчить, що це — душі «нечистих» («безпірних») покійників [4, арк. 18], а буря є демонічною істотою: «Йди собі на ліси, на пустині, бо я тобі крила відрубав, я тобі ноги порубав, я тобі голову відотну. Мою ниву не чіпай!» [5, арк. 19].

У гуцульських легендах душами, які скидають на людей град, керує «чорнокнижник». У бойків його називають «заклятником» [21, с. 79]. В одній з демонологічних оповідок «чорнокнижнику» протистоїть «той, що бурі відвертає»: «Як [падає] град, то злий дух веде своє стадо. А він (хмарник. — Н. Л.) вийшов з хати, помахав руками, і прийшов д'ньому тот самий старший і каже: «Куда я маю піти зо своїми стадами?» — «Пустинями, лісами — лиш не царинами» [5, арк. 12]. У карпатському демонологічному фольклорі володар бурі («чорнокнижник») часто звертається до «хмарника», щоб той дав дозвіл розпочати град, але «хмарник» повинен двічі відмовити і лише на третій раз дозволити висипати град далеко від поселень [39, с. 14].

На Закарпатті побуває повір'я, що великі бурі з градом і громобиттям може наслати «шаркань» — велика гадина з 12-ма головами [27, с. 41]. Він виростає із гада, який живе десь у пустині, тому його ніхто не може «пристрітити» (побачити. — Н. Л.). «Шаркань» є сліпим, тому не знає, куди вести бурю і град. Його веде «чорнокнижник» [29, с. 137]. Власне на Бойківщині такого повір'я зафіксувати не вдалося. Ціоправда, слово «шарга», яким бойки означають сильні дощі та бурі [3, арк. 5], може свідчити про те, що і тут колись побував подібний демонологічний сюжет.

Аналіз значного масиву фактологічних даних дає підстави стверджувати, що етнометеорологія бойківського краю як складний етнокультурний комплекс позначена виразною регіональною специфікою. Водночас традиційні метеорологічні знання та вірування бойків виявляють органічну спорідненість із загальноукраїнськими та загальнослов'янськими.

Сучасні свідчення інформаторів і ті матеріали, які були зафіксовані наприкінці ХІХ — на початку

XX ст., майже аналогічні, що свідчить про стійкість метеорологічних знань. У метеорологічних уявленнях бойків відбилися нашарування різних епох, впливи різноманітних історичних факторів, сплелися елементи досвіду та вигадки, раціонального та ілюзорного, а також природно-географічне положення та своєрідні екологічні умови карпатської зони.

Значне місце у системі народної метеорології Українських Карпат посідали обрядово-магічні методи корегування погодних явищ — засухи, грози, граду тощо. Сюди ж належить чимало магично-обрядових повір'їв, за допомогою яких населення Бойківщини намагалося уникнути небажаних погодних явищ. Їх можна поділити на кілька груп:

1. Заборони, пов'язані з певними діями, порушення яких могло призвести до засухи або до грози та граду.

2. Вербальні методи, які проявляються у формулах-замовляннях.

3. Магічно-обрядові дії для відвернення, припинення дощу, граду.

4. Оказальні обряди, здійснювані з метою викликання дощу (дії біля криниці; виготовлення полотна; обходи села з магичними предметами).

При загальній тенденції звуження сфери функціонування традиційних народних знань, врешті, як і інших складників традиційно-побутової культури, спостерігається майже цілковите витіснення із сучасного побуту й суспільної пам'яті жителів Карпат елементів народної метеорології, оскільки у другій половині XX ст. на перший план починають виходити наукові методи передбачення погоди. Проте ті метеорологічні знання, які були перевірені часом, продовжують побутувати у бойківських селах і нині.

- Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 207-Е. — Арк. 1—12 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Сколівському р-ні Львівської обл.).
- Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 208-Е. — Арк. 1—8 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Старосамбірському р-ні Львівської обл.).
- Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 209-Е. — Арк. 1—30 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Турківському р-ні Львівської обл.).
- Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 210-Е. — Арк. 1—23 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Міжгірському р-ні Закарпатської обл.).
- Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 211-Е. — Арк. 1—19 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Долинському р-ні Івано-Франківської обл.).
- Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 214-Е. — Арк. 1—20 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Богородчанському р-ні Івано-Франківської обл.).
- Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 215-Е. — Арк. 1—17 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Рожнятівському р-ні Івано-Франківської обл.).
- Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 216-Е. — Арк. 1—9 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Сколівському р-ні Львівської обл.).
- Агапкина Т.А. Веревка / Т.А. Агапкина, Е.Е. Левкиевская // Славянские древности : этнолингвистический словарь: в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — М. : Международные отношения, 1995. — Т. 1 : А—Г. — С. 338—340.
- Барвинский В. К вопросу об упырях / Виктор Барвинский. — Х., 1914. — 7 с.
- Білий В. До звичаю кидати гілки на могили «заложних» мерців / Володимир Білий // Етнографічний вісник / за гол. ред. акад. А. Лободи та В. Петрова. — К., 1926. — Кн. 3. — С. 82—94.
- Васянович О.О. Народна метеорологія українців Центрального Полісся кінця XIX — початку XXI століття / Васянович Олександр Олександрович // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеню кандидата історичних наук. — К., 2006. — 27 с.
- Васянович О. «Нечисті» покійники в метеорологічних уявленнях жителів Центральноукраїнського Полісся / Олександр Васянович // Народознавчі зошити. — 2006. — Вип. 3—4 (69—70). — С. 398—402.
- Велецкая Н.Н. Языческая символика славянских архаических ритуалов / Н.Н. Велецкая. — М. : Наука, 1978. — 239 с.
- Галька И. О повісельниках и других самоубійцях, о потопельниках и потерчатах / Игнатій Галька // Наука (Коломыя). — 1874. — Ч. III. — С. 315—321.
- Гнатюк В. Купане й палене відьм у Галичині / Володимир Гнатюк // Матеріали до української етнології. — Львів, 1912. — Т. XV. — С. 178—201.
- Гнатюк В. Нарис української міфології / Володимир Гнатюк ; підг. та опрац. тексту, вст. ст. і прим. Р. Кир-

- чіва. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2000. — 263 с.
18. *Ермина В.И.* Ритуал и фольклор / В.И. Ермина. — Л. : Наука, 1991. — 207 с.
 19. *Зубрицький М.* Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тижні і до рокових свят / Михайло Зубрицький // *Матеріали до українсько-руської етнології.* — Львів, 1900. — Т. III. — С. 33—60.
 20. *Кісь О.* Дівчина-покритка в українському селі кін. XIX — поч. XX ст. / Оксана Кісь // *Народознавчі зошити.* — 1998. — № 6. — С. 684—692.
 21. *Кміт Ю.* Словник бойківського говору / Юрій Кміт // *Літопис Бойківщини.* — Самбір, 1936. — Ч. 8. — С. 77—84.
 22. *Кутельмах К.М.* Календарна обрядовість / К.М. Кутельмах // *Гуцульщина : Історико-етнографічне дослідження / відп. ред. Ю.Г. Гошко.* — К. : Наукова думка, 1987. — С. 286—302.
 23. *Малоросійські повір'я (Волколак — Упірь — Вєдьма) // Слово (Львов).* — 1880. — Ч. 83. — С. 1—2.
 24. *Никорак О.* Традиційні тканини у звичаях і обрядах українців / Олена Никорак // *Вісник Львівського університету : серія історична.* — Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. — Вип. 38. — С. 543—567.
 25. *Орлов М.А.* История сношений человека с дьяволом : (репринт. изд. 1904) / М.А. Орлов. — М. : Республика, 1992. — 352 с.
 26. *Пачовський М.* Народний похоронний обряд на Русі : порівнююча студія / Михайло Пачовський // *Звіт дирекції академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1902/1903.* — Львів, 1903. — С. 3—32.
 27. *Потушняк Ф.* Душа в народнім повір'ю села Осії / Федір Потушняк // *Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді.* — Ужгород, 1938. — Річ. XIII—XIV. — С. 33—44.
 28. *Потушняк Ф.* Самоубійці в народном вірованню / Ф. Потушняк // *Літературна Неділя. (Унгварь).* — 1941. — Ч. 3. — С. 21—22.
 29. *Потушняк Ф.* Чорнокнижники в народном вірованню / Ф. Потушняк // *Літературна Неділя (Унгварь).* — 1941. — Ч. 16. — С. 136—138.
 30. *Руднев В.А.* Древо жизни : об истоках народных и религиозных обрядов / В.А. Руднев. — Л. : Лениздат, 1989. — 160 с.
 31. *Седакова О.А.* Погребальная обрядность восточных и южных славян. Поэтика обряда / О.А. Седакова. — М. : Индрик, 2004. — 320 с. — (Традиционная духовная культура славян. Современные исследования).
 32. *Толстая С.М.* Град / С.М. Толстая // *Славянская мифология. Энциклопедический словарь (А—Я).* — [изд. 2—е]. — М. : Международные отношения, 2002. — С. 114—115.
 33. *Толстая С.М.* Полесский народный календар / С.М. Толстая. — М. : Индрик, 2005. — 600 с. — (Традиционная духовная культура славян. Современные исследования).
 34. *Толстой Н.И.* Висельник / Н.И. Толстой // *Славянские древности : этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого.* — М. : Международные отношения, 1995. — Т. 1 : А—Г. — С. 377—379.
 35. *Толстой Н.И.* Язычество древних славян / Н.И. Толстой // *Очерки истории культуры славян.* — М. : Индрик, 1996. — С. 145—160.
 36. *Усачева В.В.* Босорка / В.В. Усачева // *Славянские древности : этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого.* — М. : Международные отношения, 1995. — Т. 1 : А—Г. — С. 241—242.
 37. *Хобзей Н.* Гуцульська міфологія : етнолінгвістичний словник / Наталя Хобзей. — Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2002. — 216 с.
 38. *Чеховський І.Г.* Демонологічні вірування і народний календар українокарпатського регіону / Ігор Григорович Чеховський. — Чернівці : Зелена Буковина, 2001. — 303 с. — (Синкретизм і традиція в культурі населення Українських Карпат і Середнього Подністров'я).
 39. *Шандор Ф.* Таємниче Закарпаття. Духи повітря, лугів, лісів та водойм Карпат / Федір Шандор // *Старий Замок (Ужгород).* — 2004. — № 11—12. — С. 14.
 40. *Gajek J.* Kogut w wierzeniach ludowych / Jan Gajek // *Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Wydział II Historyczno-filozoficzny.* — Lwów, 1934. — Т. XIII. — S. 287—453.
 41. *Moszyński K.* Kultura ludowa Słowian / Kazimierz Moszyński. — Kraków, 1934. — Cz. 2 : Kultura duchowa. — 725 s.

Nadia Levkovych

BOIKOS' FOLK METEOROLOGY: MAGICAL RITUAL ACTIONS OF INFLUENCE ON THE ATMOSPHERIC PHENOMENA

In the article have been studied some peculiarities of Ukrainian highlanders', Boikos' in particular, traditional folk meteorological notions. Under analysis have been put as popular preventive means against the unfavorable atmospheric phenomena so strict ritual magical acts of influence upon ones.

Keywords: folk knowledge, folk meteorology, Boikos, magical ritual act.

Надежда Левкович

НАРОДНАЯ МЕТЕОРОЛОГИЯ БОЙКОВ: МАГИЧЕСКИЕ ОБРЯДОДЕЙСТВИЯ, КОТОРЫЕ ВЛИЯЛИ НА АТМОСФЕРНЫЕ ЯВЛЕНИЯ

В статье исследованы особенности традиционных метеорологических представлений украинских горцев, в частности бойков; проанализированы народные средства предупреждения неблагоприятных атмосферных явлений и собственно ритуально-магические действия, которые влияли на них.

Ключевые слова: народные знания, народная метеорология, бойки, магическо-ритуальные действия.